ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

నేరెళ్ళ శ్రీనివాస్ గౌడ్ 'సర్పంచ్' కథా సంపుటి విశ్లేషణ

దావనపెల్లి అనూష

పరిశోధక విద్యార్థి, తెలుగు విభాగం, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం

ఫోన్: 9912787209

Received:20/08/2026
Article Accepted: 20/09/2026
Published Online: 23/09/2026
DOI:10.53414/Sahithyatharangini.2026.3.3.230

వ్యాస సంగ్రహం

నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్ రచించిన *సర్పంచ్* (2011) కథా సంపుటిని ఆధారంగా చేసుకొని, 73వ రాజ్యాంగ సవరణ అనంతరం తెలంగాణ పల్లెల్లో చోటుచేసుకున్న సామాజిక, రాజకీయ పరిణామాలను ఈ పరిశోధనా వ్యాసం విశ్లేషిస్తుంది. అధికార వికేంద్రీకరణ లక్ష్యాలు క్షేత్రస్థాయిలో ఎంతవరకు నెరవేరాయి? రిజర్వేషన్ల ద్వారా అణగారిన వర్గాలకు లభించిన రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం వాస్తవ అధికారంగా మారిందా? గ్రామీణ సమాజంలో భూస్వామ్య ఆధిపత్యం ఏ రూపాల్లో కొనసాగుతోంది? వంటి ప్రశ్నలకు ఈ అధ్యయనం సమాధానాలను అన్వేషిస్తుంది. 2005–2011 మధ్యకాలంలోని తెలంగాణ గ్రామీణ జీవనాన్ని కేంద్రంగా చేసుకున్న ఈ పరిశోధనలో *మంత్రి, భూమి, పొరంబోకు, అక్క, ఉప్పులం, లేఖకుడు, హనుమంతుని పాదాలు* వంటి కథలను సామాజిక దృష్టితో పరిశీలించాం. ఈ కథల ద్వారా సామాజిక వివక్ష, భూదోపిడీ, వ్యవస్థాగత అవినీతి, రాజకీయ దళారీ వ్యవస్థ, మహిళా రాజకీయ చైతన్యం, రిజర్వేషన్ల పరిమితులు, సమాచార హక్కు చట్టం అవసరం వంటి అంశాలు స్పష్టమవుతాయి. కరీంనగర్ ప్రాంతీయ మాండలికాన్ని, తెలంగాణ ప్రజల జీవన విధానాన్ని, జానపద భాషా ప్రయోగాలను రచయిత సహజంగా వినియోగించారు. ఆయన కథల్లోని అంతర్లీన సందేశం ఏమిటంటే—అక్షరాస్యత, హక్కులపై అవగాహన, ప్రశ్నించే తత్వం పెరిగినప్పుడే నిజమైన సామాజిక మార్పు సాధ్యమవుతుంది. పల్లె అభివృద్ధి అనేది కేవలం రహదారులు, భవనాలు నిర్మించడం కాదు; అన్యాయాన్ని ప్రశ్నించే

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

చైతన్యవంతమైన పౌర సమాజాన్ని నిర్మించడం. ఈ దృష్టిలో "జ్ఞానం ఉన్నచోట దోపిడీకి తావుండదు" అనే భావం ఈ కథా సంపుటి సామాజిక తాత్త్వికతకు కేంద్రబిందువుగా నిలుస్తుంది.

కీలక పదాలు: నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్, సర్పంచ్, అధికార వికేంద్రీకరణ, అక్షర చైతన్యం, సమాచార హక్కు చట్టం, ప్రాంతీయ మాండలికం.

పరిచయం

తెలంగాణ కథా సాహిత్యం కేవలం కథన నిర్మాణం లేదా వినోదానికి పరిమితమైన ప్రక్రియ కాదు. అది ఈ ప్రాంతపు చరిత్ర, సామాజిక సంఘర్షణలు, రాజకీయ పరిణామాలు, ప్రజల ఆకాంక్షలు, భాషా వైవిధ్యాలకు సజీవ సాక్ష్యంగా నిలిచింది. తెలంగాణ పల్లెల్లో చోటుచేసుకున్న మార్పులను, ప్రజల జీవన పోరాటాలను, అధికార సంబంధాలను కథా రచయితలు తమ రచనల్లో ప్రతిబింబించారు. తెలంగాణ కథా సాహిత్య పరిణామాన్ని పరిశీలించినప్పుడు సామాజిక వాస్తవికత దాని ప్రధాన లక్షణంగా కనిపిస్తుంది. నిజాం పాలనలోని దొరల ఆధిపత్యం, వెట్టి చాకిరీ, ఆర్థిక దోపిడీ, కుల వివక్ష వంటి అంశాలు తొలితరం రచయితల కథల్లో వ్యక్తమయ్యాయి. తరువాతి దశలో తెలంగాణ అస్తిత్వ ఉద్యమం, ప్రాంతీయ భాష, మాండలికం, సంస్కృతి, స్వరాష్ట్ర ఆకాంక్ష కథా సాహిత్యానికి ప్రధాన వస్తువులుగా మారాయి.

ఈ సామాజిక, చారిత్రక పునాదులపై నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్ రచించిన *సర్పంచ్* కథా సంపుటి నిర్మితమైంది. ఈ సంపుటిలోని కథలు గ్రామీణ రాజకీయ వ్యవస్థను మాత్రమే కాకుండా, పంచాయతీ రాజ్ వ్యవస్థలోని అంతర్గత వైరుధ్యాలను, సామాన్య ప్రజలపై అధికార నిర్మాణాల ప్రభావాన్ని కూడా విశ్లేషిస్తాయి.

చారిత్రక నేపథ్యం

నిజాం కాలపు సామాజిక వాస్తవికత

తెలంగాణలో కథా సాహిత్యం సామాజిక ప్రతిఘటనకు ఒక సాధనంగా ఎదిగింది. భాగ్యరెడ్డి వర్మ రచించిన *వెట్టి మాదిగ* వంటి రచనలు అట్టడుగు వర్గాలపై జరిగిన దోపిడీని, అవమానాన్ని, సామాజిక బహిష్కరణను ప్రతిబింబించాయి. గడీల పాలనలో దొరల ఆధిపత్యం, భూమిపై నియంత్రణ, వెట్టి చాకిరీ, శ్రమ దోపిడీ వంటి అంశాలు ప్రజల జీవితాలను తీవ్రంగా ప్రభావితం చేశాయి. ఈ పరిస్థితులను రచయితలు తమ కథా వస్తువులుగా స్వీకరించి, అణచివేతకు గురైన ప్రజల్లో చైతన్యాన్ని కలిగించారు. తెలంగాణ కథ ఆ కాలంలో కేవలం సాహిత్య ప్రక్రియగా కాకుండా, సామాజిక మార్పుకు పిలుపునిచ్చే సాధనంగా పనిచేసింది.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

తెలంగాణ అస్తిత్వ ఉద్యమం

తొలి దశ నుండి మలిదశ తెలంగాణ ఉద్యమం వరకు ప్రాంతీయ భాష, యాస, సంస్కృతి, జీవన విధానం, ప్రజల స్వాభిమానాన్ని కాపాడుకోవాలనే ఆకాంక్ష సాహిత్యంలో బలంగా వ్యక్తమైంది. రచయితలు చారిత్రక సంఘటనలను మాత్రమే నమోదు చేయకుండా, తెలంగాణ ప్రజల అనుభవాలను, అస్తిత్వ వేదనను, సామాజిక నిరాకరణను తమ రచనల్లో చిత్రించారు. తెలంగాణ కథా సాహిత్యంలో మాండలిక భాష వినియోగం కూడా ఒక సాంస్కృతిక ప్రకటనగా మారింది. ప్రామాణిక భాష ఆధిపత్యానికి భిన్నంగా ప్రాంతీయ భాషను సాహిత్య భాషగా నిలబెట్టడం ద్వారా రచయితలు స్థానిక ప్రజల జీవన అనుభవాలకు గౌరవాన్ని కల్పించారు.

ప్రపంచీకరణ మరియు సమకాలీన మార్పులు

1990ల తరువాత ప్రపంచీకరణ ప్రభావంతో తెలంగాణ గ్రామీణ సమాజంలో గణనీయమైన మార్పులు చోటుచేసుకున్నాయి. వ్యవసాయ రంగంలో సంక్షోభం, సాగునీటి కొరత, పంటలకు గిట్టుబాటు ధరలు లేకపోవడం, భూసేకరణ, రైతుల అప్పులు, వలసలు, మద్యపానం వంటి సమస్యలు తీవ్రరూపం దాల్చాయి.

రైతాంగ సంక్షోభం

తెలంగాణలో సహజ వనరులు ఉన్నప్పటికీ సాగునీటి కొరత, వ్యవసాయ వ్యయాల పెరుగుదల, పంటల మార్కెట్‌లో అనిశ్చితి వంటి సమస్యలు రైతుల జీవితాలను సంక్షోభంలోకి నెట్టాయి. రైతు భూమితో ఉన్న అనుబంధం ఆర్థిక సంబంధం మాత్రమే కాదు; అది అతని కుటుంబ గౌరవం, జీవన భద్రత, సామాజిక గుర్తింపుతో ముడిపడి ఉంటుంది. సర్పంచ్ కథా సంపుటిలో భూమి, రైతు, అధికార వ్యవస్థ మధ్య ఉన్న సంబంధం అనేక కథల్లో ప్రతిఫలిస్తుంది. భూమిని కోల్పోవడం అంటే ఒక రైతు తన ఆస్తిని మాత్రమే కోల్పోవడం కాదు; జీవనాధారాన్ని, స్వాతంత్ర్యాన్ని, సామాజిక స్థానాన్ని కోల్పోవడం కూడా.

గ్రామీణ రాజకీయ చైతన్యం

పంచాయతీ రాజ్ వ్యవస్థ ప్రవేశంతో గ్రామస్థాయిలో ప్రజలకు రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం లభించింది. అయితే ఆ ప్రాతినిధ్యం వాస్తవ అధికారంగా మారేందుకు అనేక అవరోధాలు ఎదురయ్యాయి. కుల ఆధిపత్యం, డబ్బు ప్రభావం, ఓటు బ్యాంకు రాజకీయాలు, రాజకీయ దళారుల జోక్యం, పరిపాలనా యంత్రాంగంపై ఒత్తిడి వంటి అంశాలు గ్రామీణ ప్రజాస్వామ్యాన్ని ప్రభావితం చేశాయి. నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్ కథలు పంచాయతీ పదవుల కోసం జరిగే పోటీ వెనుక ఉన్న సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ ప్రయోజనాలను వెలుగులోకి తెస్తాయి. సర్పంచ్

పదవి గ్రామాభివృద్ధికి ఉపయోగపడాల్సిన ప్రజాస్వామ్య వేదికగా ఉండాల్సినప్పటికీ, కొన్ని సందర్భాల్లో అది వ్యక్తిగత ఆధిపత్యానికి, ఆర్థిక లాభాలకు, రాజకీయ ప్రతిష్ఠకు సాధనంగా మారుతుంది.

పరిశోధనా పరిధి – పద్ధతి

ఈ వ్యాసం నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్ రచించిన సర్పంచ్ కథా సంపుటికి మాత్రమే పరిమితమైంది. కథల్లోని పాత్రలు, సంఘటనలు, సంభాషణలు, భాషా ప్రయోగాలు, సామాజిక నేపథ్యాలను ఆధారంగా చేసుకొని విశ్లేషణ కొనసాగించబడింది. 2005–2011 మధ్యకాలంలోని తెలంగాణ పల్లె ప్రాంతాలు ఈ అధ్యయనానికి ప్రధాన నేపథ్యంగా ఉన్నాయి. ఆ కాలంలోని పంచాయతీ పరిపాలన, గ్రామీణ రాజకీయాలు, భూసంబంధాలు, కుల సంబంధాలు, మహిళా ప్రాతినిధ్యం, స్థానిక సంస్థల పనితీరు వంటి అంశాలపై ఈ పరిశోధన దృష్టి కేంద్రీకరించింది. కథల్లోని ఇతివృత్తాలను సామాజిక వాస్తవికతతో అనుసంధానిస్తూ ఈ అధ్యయనం కొనసాగింది. సాహిత్యంలోని పాత్రలు, సంఘటనలు, సంభాషణలను సామాజిక శాస్త్ర దృష్టితో పరిశీలించాం. ముఖ్యంగా పంచాయతీ రాజ్ వ్యవస్థ అమలు, అధికార వికేంద్రీకరణ, గ్రామీణ రాజకీయ అధికారం, సామాజిక వివక్ష, అవినీతి, అక్షర చైతన్యం వంటి అంశాలను విశ్లేషణకు ఆధారంగా తీసుకున్నాం.

రచయిత సామాజిక దృక్పథం

నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్‌ను తెలంగాణ కథా సాహిత్యంలో యథార్థవాద రచయితగా గుర్తించవచ్చు. ఆయన కథలు కల్పిత ప్రపంచాన్ని నిర్మించడంకంటే, ప్రజల దైనందిన జీవితంలోని సమస్యలను, అధికార వ్యవస్థలోని వైరుధ్యాలను, అణచివేతకు గురైన వర్గాల బాధలను ప్రతిబింబిస్తాయి.

క్షేత్రస్థాయి పరిశీలన

ప్రభుత్వ కార్యాలయాల పని తీరు, గ్రామ పంచాయతీల పరిపాలనా విధానం, ఫైళ్ల కదలిక, రాజకీయ ఒత్తిళ్లు, అధికారుల నిర్లక్ష్యం వంటి అంశాలపై రచయితకు ప్రత్యక్ష అవగాహన ఉన్నట్లు కథలు తెలియజేస్తాయి.

లేఖకుడు కథలోని కార్యదర్శి పాత్ర, సర్పంచ్ కథలోని రాజకీయ పాత్రలు కేవలం వ్యక్తులుగా కాకుండా, గ్రామీణ అధికార వ్యవస్థలోని బాధ్యతలు, వైఫల్యాలు, ఒత్తిళ్లకు ప్రతిరూపాలుగా నిలుస్తాయి. కార్యాలయ రికార్డులు, పహాణీలు, పింఛన్లు, అభివృద్ధి నిధులు, ప్రభుత్వ పథకాలు వంటి అంశాలను రచయిత సహజమైన కథనంతో ముడిపెట్టారు.

బాధిత వర్గాల పక్షపాతం

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

రచయిత కథల్లో సామాన్య ప్రజల జీవన సమస్యలు ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి. సాగునీరు లేక ఇబ్బందులు పడే రైతు, భూమిని కోల్పోయే కుటుంబం, పింఛన్ కోసం కార్యాలయాల చుట్టూ తిరిగే వృద్ధుడు, రాజకీయ కుతంత్రాలకు బలయ్యే యువకుడు—ఇలాంటి పాత్రలు ఆయన కథల్లో తరచుగా కనిపిస్తాయి.

సమస్యలను కేవలం గణాంకాలుగా కాకుండా, వాటి ప్రభావం ఒక వ్యక్తి కుటుంబంపై, ఆత్మగౌరవంపై, భవిష్యత్తుపై ఎలా పడుతుందో రచయిత మానవీయ కోణంలో చిత్రించారు.

మార్పు దిశగా సాహిత్యం

రచయిత దృష్టిలో సాహిత్యం సమస్యలను చూపించడానికే పరిమితం కాదు. అది ప్రజలను ఆలోచింపజేయాలి, ప్రశ్నించాలి, చట్టబద్ధమైన మార్గాల్లో పోరాడే ధైర్యాన్ని కల్పించాలి.

అక్షరాస్యత, రాజకీయ అవగాహన, హక్కుల జ్ఞానం పెరిగినప్పుడే ప్రజలు అధికార దుర్వినియోగాన్ని ఎదుర్కోగలరని సర్పంచ్ కథా సంపుటి సూచిస్తుంది. బాధితులు మౌనంగా ఉండకుండా ప్రశ్నించినప్పుడు, చట్టపరమైన మార్గాలను వినియోగించినప్పుడు మాత్రమే మార్పు సాధ్యమవుతుంది.

'సర్పంచ్' కథా సంపుటి ప్రత్యేకత

తెలంగాణ కథా సాహిత్యంలో గ్రామీణ సమాజం ఒక ముఖ్యమైన అధ్యయన క్షేత్రంగా నిలిచింది. ముఖ్యంగా స్వరాష్ట్ర ఆకాంక్షలు బలపడిన కాలంలో, గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో జరుగుతున్న నిశ్శబ్ద సంఘర్షణలు, సామాజిక మార్పులు, రాజకీయ కుతంత్రాలు కథా సాహిత్యంలో విస్తృతంగా ప్రతిబింబించాయి. ఈ నేపథ్యంలో సర్పంచ్ కథా సంపుటి గ్రామీణ ప్రజాస్వామ్యపు అంతర్గత స్వరూపాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది. ఒకప్పుడు దొరల చేతుల్లో కేంద్రీకృతమైన అధికారం తరువాతి కాలంలో రాజకీయ దళారులు, మధ్యవర్తులు, స్థానిక ఆధిపత్య వర్గాల చేతుల్లోకి ఎలా మారిందో కథలు చూపిస్తాయి.

అధికార వికేంద్రీకరణలోని వైరుధ్యం

పంచాయతీ రాజ్ వ్యవస్థ లక్ష్యం అధికారాన్ని ప్రజలకు చేరువ చేయడం. అయితే క్షేత్రస్థాయిలో రాజకీయ ఆధిపత్యం, కుల నిర్మాణం, ఆర్థిక అసమానత, అధికారుల నిర్లక్ష్యం కారణంగా ఈ లక్ష్యం అనేక సందర్భాల్లో పరిమితమైంది.

సర్పంచ్ పదవి ప్రజలకు సేవ చేసే బాధ్యతాయుత స్థానంగా ఉండాల్సినప్పటికీ, కొన్ని కథల్లో అది వ్యక్తిగత ప్రయోజనాలకు, అవినీతి కార్యకలాపాలకు, స్థానిక ఆధిపత్యానికి సాధనంగా మారుతుంది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థను ఉపయోగించుకొని పాత పెత్తందారీతనం కొత్త రూపంలో కొనసాగుతున్న తీరును రచయిత విమర్శించారు.

భూసేకరణ మరియు దోపిడీ

అభివృద్ధి పేరుతో జరిగే భూసేకరణలో రైతుల ప్రయోజనాలు నిర్లక్ష్యం చేయబడుతున్నాయి. భూమి కోల్పోయిన రైతు కేవలం ఆర్థికంగా మాత్రమే కాదు, సామాజికంగా కూడా బలహీనుడవుతాడు. భూమి చుట్టూ జరిగే కుట్రలు, తప్పుడు హామీలు, లంచాలు, అధికారుల సహకారం వంటి అంశాలు గ్రామీణ దోపిడీ స్వరూపాన్ని వెల్లడిస్తాయి.

మద్యం సమస్య

మద్యపానం గ్రామీణ కుటుంబాల ఆర్థిక స్థితిని, ఆరోగ్యాన్ని, కుటుంబ సంబంధాలను దెబ్బతీస్తుంది. మద్యం వ్యాపారం వెనుక ఉన్న రాజకీయ ప్రయోజనాలను కూడా రచయిత సూచించారు. మద్యపానం వ్యక్తిగత అలవాటు మాత్రమే కాకుండా, సామాజిక-రాజకీయ సమస్యగా కథల్లో రూపుదిద్దుకుంది.

కథల సామాజిక విశ్లేషణ

'మంత్రి' – రాజకీయ చైతన్యం

మంత్రి కథ అభివృద్ధి పేరుతో జరిగే భూసేకరణ వెనుక ఉన్న రాజకీయ కుట్రలను బయటపెడుతుంది. సూర్యం అనే యువ సర్పంచ్ పాత్ర ద్వారా ప్రజా ప్రయోజనాలకు కట్టుబడి ఉండే నాయకత్వాన్ని రచయిత ప్రతిపాదించారు. లంచం, పదవి, రాజకీయ ఒత్తిడి వంటి ప్రలోభాలను తిరస్కరించి రైతుల పక్షాన నిలబడే సూర్యం, నైతిక రాజకీయ చైతన్యానికి ప్రతీకగా నిలుస్తాడు. "భూమిని నమ్ముకున్నవాడు ఎన్నటికీ చెడిపోడు" అనే భావం రైతు జీవితంలో భూమి ప్రాధాన్యాన్ని తెలియజేస్తుంది.

ఈ కథలో సాధారణ ప్రజల ఐక్యతకు కూడా ప్రాధాన్యం ఉంది. అధికార శక్తి ఎంత బలమైనదైనా, ప్రజలు సంఘటితమై ప్రశ్నించినప్పుడు దానిని ఎదుర్కోగలరనే విశ్వాసాన్ని కథ వ్యక్తం చేస్తుంది.

'భూమి' – సామాజిక వివక్ష మరియు మూఢనమ్మకాలు

భూమి కథలో ఒక పేద విధవరాలి భూమిని ఆక్రమించుకోవడానికి "మంత్రగత్తె" అనే మూఢనమ్మకాన్ని ఉపయోగిస్తారు. ఇది గ్రామీణ సమాజంలోని అజ్ఞానాన్ని మాత్రమే కాకుండా, భూస్వామ్య ప్రయోజనాల కోసం మూఢనమ్మకాలను ఎలా వినియోగిస్తారో కూడా చూపిస్తుంది. ఒక స్త్రీపై సామాజిక అపవాదు మోపడం ద్వారా ఆమె భూమిని స్వాధీనం చేసుకోవడం పితృస్వామ్య, భూస్వామ్య నిర్మాణాల పరస్పర సంబంధాన్ని వెల్లడిస్తుంది. కథ ముగింపులో సర్పంచ్‌కు సంభవించే పరిణామం సహజ న్యాయానికి ప్రతీకగా నిలుస్తుంది.

'తుమ్మచెట్లు' మరియు 'పోరంబోకు' – ప్రభుత్వ ఆస్తుల దుర్వినియోగం

ప్రభుత్వ ఆస్తుల వేలంలో జరిగే అక్రమాలు, ప్రజా వనరులపై స్థానిక నాయకుల కన్ను, వాటిని ప్రశ్నించే వ్యక్తులపై దాడులు వంటి అంశాలను తుమ్మచెట్లు కథ ప్రతిబింబిస్తుంది. అవినీతిని బయటపెట్టే వ్యక్తి ప్రాణాలు కోల్పోవడం వ్యవస్థలోని క్రూరత్వాన్ని సూచిస్తుంది. *పొరంబోకు* కథలో శ్మశానవాటిక వంటి ప్రజా అవసరాల కోసం ఉంచిన భూములను కూడా కబ్జా చేయాలనే స్వార్థం చిత్రించబడింది. ప్రజా ఆస్తి వ్యక్తిగత ఆస్తిగా మారుతున్న ప్రక్రియను రచయిత తీవ్రంగా విమర్శించారు.

'ఉపాధి' – పథకాలలో అవినీతి

ఉపాధి హామీ పథకంలో బినామీ పేర్లతో నిధులను మళ్లించడం వల్ల నిజమైన పేదలు ఎలా నష్టపోతున్నారో *ఉపాధి* కథ తెలియజేస్తుంది. ప్రభుత్వ పథకాలు పేదల కోసం రూపొందించబడినా, మధ్యవర్తులు, స్థానిక నాయకులు, అధికారుల కుమ్మక్కుతో అవి లక్ష్యాన్ని కోల్పోతాయి. అంజయ్య పాత్ర ద్వారా పథకాలకు అర్హత ఉన్నప్పటికీ ప్రయోజనం పొందలేని పేద రైతు దుస్థితిని రచయిత హృదయవిదారకంగా చిత్రించారు.

'అక్క' – మహిళా సాధికారత

అక్క కథలోని శాంతక్క పాత్ర మహిళా రాజకీయ చైతన్యానికి ప్రతీక. రిజర్వేషన్ ద్వారా పదవి పొందిన మహిళ కేవలం ప్రతినిధి మాత్రమే కాకుండా, తన హక్కులను, బాధ్యతలను అర్థం చేసుకొని ప్రశ్నించే నాయకురాలిగా ఎదగగలదని కథ నిరూపిస్తుంది. ఫోర్జరీ సంతకాలపై, ప్రభుత్వ నిధుల దుర్వినియోగంపై శాంతక్క సర్పంచిని నిలదీయడం మహిళా సాధికారతకు ఉదాహరణ. "గవర్నమెంటు సొమ్ము నీ తాత జాగీరనుకున్నావా?" అనే ప్రశ్న ద్వారా ప్రజా ధనం ఎవరి వ్యక్తిగత ఆస్తి కాదనే భావాన్ని ఆమె వ్యక్తం చేస్తుంది.

'ఉప్పులం' – రిజర్వేషన్ల పరిమితులు

రిజర్వేషన్ల ద్వారా అణగారిన వర్గాలకు చెందిన వ్యక్తులు పదవులు పొందుతున్నప్పటికీ, వాస్తవ అధికారాన్ని ఇతర ఆధిపత్య వర్గాలు నియంత్రించే పరిస్థితిని *ఉప్పులం* కథ ప్రతిబింబిస్తుంది. ఎన్నికైన ప్రతినిధి స్థానంలో ఉపసర్పంచి లేదా ప్రభావశీల వర్గం నిర్ణయాలు తీసుకోవడం "ప్రాక్సీ రాజకీయాల" స్వరూపాన్ని తెలియజేస్తుంది. ఈ కథ ద్వారా రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం మాత్రమే సరిపోదని, అధికారాన్ని వినియోగించే సామర్థ్యం, చట్టపరమైన అవగాహన, సామాజిక మద్దతు కూడా అవసరమని తెలుస్తుంది.

'హనుమంతుని పాదాలు' – సమాచార హక్కు

హనుమంతుని పాదాలు కథలో సమాచార హక్కు చట్టాన్ని అవినీతికి వ్యతిరేకంగా ఉపయోగించగల ప్రజాస్వామ్య సాధనంగా చూపించారు. అధికారులను ప్రశ్నించడానికి, ప్రభుత్వ నిధుల వినియోగాన్ని

తెలుసుకోవడానికి, రికార్డులను పరిశీలించడానికి చట్టపరమైన మార్గాలు ప్రజలకు అందుబాటులో ఉన్నాయని కథ తెలియజేస్తుంది. సమాచారం కోసం దరఖాస్తు చేయడం, అధికారిక రికార్డులను పరిశీలించడం, ప్రజా నిధులపై లెక్కలు అడగడం వంటి చర్యలు ప్రజాస్వామ్య పౌరసత్వానికి సూచికలు. అజ్ఞానం కారణంగా దోపిడీకి గురయ్యే ప్రజలు హక్కులపై అవగాహన పెంచుకున్నప్పుడు అధికార దుర్వినియోగాన్ని అడ్డుకోగలరు.

'లేఖకుడు' – అక్షరాస్యత శక్తి

లేఖకుడు కథలో సైదులు అనే గ్రామ కార్యదర్శి పాత్ర ద్వారా విద్య, నిజాయితీ, పరిపాలనా బాధ్యతల ప్రాధాన్యాన్ని రచయిత చూపించారు. పహాణీలు, పించన్లు, ప్రభుత్వ రికార్డులు, లబ్ధిదారుల జాబితాలు వంటి అంశాల్లో రాజకీయ జోక్యాన్ని అక్షరజ్ఞానం, నిష్పక్షపాత పరిపాలన ద్వారా అడ్డుకోవచ్చని కథ సూచిస్తుంది. సైదులు పాత్ర వ్యక్తిగత నిజాయితీకి మాత్రమే ప్రతీక కాదు; పౌర హక్కులు తెలిసిన, వ్యవస్థను బాధ్యతాయుతంగా నిర్వహించే ఉద్యోగి ఎలా మార్పుకు దోహదపడగలడో చూపించే ప్రతిరూపం.

మాండలిక భాషా సౌందర్యం

సర్పంచ్ కథా సంపుటిలో భాష కేవలం భావ వ్యక్తీకరణకు ఉపయోగపడే సాధనం కాదు. అది తెలంగాణ గ్రామీణ జీవితం, సామాజిక స్థితి, సంస్కృతి, వృత్తులు, సంబంధాలు, భావోద్వేగాలకు ప్రతిబింబం.

కరీంనగర్ మాండలికం

కరీంనగర్ ప్రాంతీయ యాసలోని పదాలను రచయిత సహజ సందర్భాల్లో వినియోగించారు. ఈ పదాలు పాత్రలకు జీవం పోసి, కథలకు స్థానికతను అందిస్తాయి.

కైకిలి: కూలి లేదా శ్రమకు లభించే పారితోషికం.

అర్రాసు: వేలం.

పిసలేసింది: పిచ్చి పట్టింది.

జాగిర: సొంత ఆస్తి లేదా వ్యక్తిగత స్వంతత్వం.

ఈ పదాల వినియోగం ద్వారా పాత్రల సామాజిక నేపథ్యం, విద్యా స్థాయి, ప్రాంతీయ గుర్తింపు స్పష్టమవుతుంది.

ఆంగ్లం, ఉర్దూ, పర్షియన్ ప్రభావం

తెలంగాణ పరిపాలనా వ్యవస్థలో చారిత్రక కారణాల వల్ల ఉర్దూ, పర్షియన్ పదాలు, ఆధునిక పరిపాలనా వ్యవస్థ కారణంగా ఆంగ్ల పదాలు విస్తృతంగా వాడుకలోకి వచ్చాయి. రచయిత వాటిని పాత్రల సంభాషణల్లో సహజంగా ఉపయోగించారు.

ఆంగ్ల పదాల్లో రేషన్ కార్డు, పింఛన్, ఎఫ్.ఐ.ఆర్, రిజర్వేషన్, స్కీము, పాస్‌బుక్, ఎమ్మార్వో, ఎస్సై, కలెక్టర్, విఆర్వో వంటి పదాలు కనిపిస్తాయి. ఉర్దూ-పర్షియన్ మూలాలున్న పహాణి, పట్టా, దరఖాస్తు, జాగీరు, ఖాస్రా, ఫిర్యాదు, దవాఖానా, జరిమానా, నౌకరి వంటి పదాలు తెలంగాణ పరిపాలనా భాషకు ప్రత్యేకతను ఇస్తాయి.

సామెతలు, జాతీయాలు

సామెతలు, జాతీయాలు కథల భాషకు సహజత్వాన్ని, భావగాఢతను అందించాయి. "తల్లిని నమ్ముకున్నవాడు, భూమిని నమ్ముకున్నవాడు ఎప్పటికీ చెడిపోడు" అనే సామెత రైతు జీవితంలో భూమి ప్రాధాన్యాన్ని తెలియజేస్తుంది.

"బలవంతమైన సర్పం చలిచీమల చేత చిక్కి చావదే సుమతి" అనే సామెత సామాన్యుల ఐక్యతకు ప్రతీక. అలాగే "అన్నంలో మట్టి పోయడం", "నోరు నొక్కేయడం", "కళ్లు గప్పడం" వంటి జాతీయాలు పేదల జీవనాధారాన్ని దెబ్బతీయడం, ప్రశ్నించే గొంతులను అణచివేయడం, మోసం చేయడం వంటి భావాలను సూచిస్తాయి.

'సేసింది', 'అచ్చిరాదు', 'తెలువకుండ' వంటి క్రియారూపాలు పాత్రల ప్రాంతీయతను, వారి మాటల సహజత్వాన్ని పెంచాయి. అందువల్ల ఈ కథల్లోని భాష సాహిత్య మాధ్యమం మాత్రమే కాకుండా, ఒక జీవన సంస్కృతికి ప్రతిరూపంగా నిలిచింది.

ఉపసంహారం

నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్ రచించిన సర్పంచ్ కథా సంపుటి తెలంగాణ పల్లె జీవితానికి, గ్రామీణ రాజకీయాలకు, అధికార నిర్మాణాలకు ఒక సామాజిక దర్పణంగా నిలుస్తుంది. ఈ కథలు కేవలం కల్పిత సంఘటనల సమాహారం కాదు; ఒక దశాబ్ద కాలం తెలంగాణ గ్రామీణ సమాజంలో చోటుచేసుకున్న రాజకీయ, ఆర్థిక, సామాజిక పరిణామాలకు సాహిత్యపరమైన ఆధారాలు. మంత్రి, సర్పంచ్ వంటి కథలు అధికార వికేంద్రీకరణలోని లోపాలను, ఉప్పులం రిజర్వేషన్ల అమలులోని పరిమితులను, భూమి సామాజిక వివక్షను,

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

పోరంబోకు ప్రజా ఆస్తుల కబ్జాను, *అక్క* మహిళా రాజకీయ చైతన్యాన్ని, *లేఖకుడు* అక్షరాస్యత శక్తిని, *హనుమంతుని పాదాలు* సమాచార హక్కు అవసరాన్ని ప్రతిబింబిస్తాయి.

ఈ సంపుటి ప్రధాన సందేశం అక్షర చైతన్యం. విద్య, హక్కులపై అవగాహన, చట్టపరమైన జ్ఞానం, ప్రశ్నించే తత్వం కలిగిన ప్రజలు మాత్రమే అవినీతి, దోపిడీ, ఆధిపత్యాన్ని ఎదుర్కోగలరు. పల్లె అభివృద్ధి అంటే కేవలం సిమెంటు రోడ్లు, భవనాలు, పథకాల అమలు కాదు; ప్రజలు తమ హక్కులను తెలుసుకొని అన్యాయాన్ని ప్రశ్నించే స్థితికి చేరుకోవడం. "జ్ఞానం ఉన్నచోట దోపిడీకి తావుండదు" అనే భావం *సర్పంచ్* కథా సంపుటి సామాజిక తాత్త్వికతను సమగ్రంగా వ్యక్తం చేస్తుంది. డిజిటల్ యుగంలో పరిపాలనా పద్ధతులు మారినా, ప్రజాస్వామ్యాన్ని బలపరిచే ప్రశ్నించే తత్వం, సామాజిక బాధ్యత, అక్షరాస్యత, సమానత్వం వంటి విలువలు ఎప్పటికీ సమకాలీనంగానే ఉంటాయి.

పాదసూచికలు

1. నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్, *సర్పంచ్ కథా సంపుటి*, 'మంత్రి' కథ, 2011, పుట 14.
2. నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్, *సర్పంచ్ కథా సంపుటి*, 'అక్క' కథ, 2011, పుట 54.

ఆధార గ్రంథ సూచిక

నేరెళ్ల శ్రీనివాస్ గౌడ్. *సర్పంచ్: కథా సంపుటి*. 2011.
పెద్దింటి అశోక్‌కుమార్. *జిగిరి*. హైదరాబాద్: నవచేతన పబ్లిషింగ్ హౌస్, 2014.
నలిమెల భాస్కర్. *తెలంగాణ మాండలిక భాషా చరిత్ర*. హైదరాబాద్: తెలంగాణ సాహిత్య అకాడమీ, 2018.